

GENÇ MÜTEFEKKİRLER DERGİSİ

JOURNAL OF YOUNG INTELLECTUALS

e-ISSN: 2718-000X

Yıl: 5, Cilt: 5, Sayı: 2

Haziran-2024

MAKALE BİLGİLERİ

Kırsal Kesimdeki Ortaokul Öğrencilerinin Yazınsal Yapıtlara Erişim Sorunu Ve
Masallardan Yararlanma: Hatay Örneği

The Problem Of Rural Secondary School Students' Access To Literary Works And Benefit From Fairy
Tales: Hatay Case

YAZAR

Nurullah KARAOĞULLARI

Dr. Öğr. Gör. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
nurullahkarao@hotmail.com

ORCID: 0000-0001-9034-9262

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11505137>

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 30.04.2024

Makale Kabul Tarihi: 16.05.2024

Sayfa Aralığı: 395-414

ÖZET

Ülkemizde 1940'lı yıllardan beri öğretmen yetiştiren çeşitli düzeydeki kurumlarda çocuk edebiyatı dersleri verilmektedir. Bununla birlikte herhangi bir okula atanan öğretmenlerin, atandıkları okulda çoğu durumda bir kütüphane bulunmaması nedeniyle, çocuk edebiyatı kapsamında öğrencilerin düzeyine uygun eserler sağlamakta çeşitli güçlüklerle karşılaştıkları bir gerçektir. Oysa çocuk edebiyatı ürünlerinin; çocukların hayal gücünün geliştirilmesi, birey olarak topluma kazandırılması ve bireysel yeteneklerinin keşfi açısından önemli olduğu artık tartışılmamaktadır. Durum böyleyken kırsal kesimde henüz kütüphanesi bulunmayan ve dolayısıyla kitaba erişim zorluğu yaşayan okulların bulunması, sorunun nasıl çözülebileceği konusunda düşünmeyi ve çözüm önerileri getirmeyi zorunluluk haline getirmektedir. Bir öneride bulunabilmek için her şeyden önce ilgili okullardaki öğrencilerin ve olası kitap ve yazılı materyallerin mevcut durumunun belirlenmesi gerekir. Bu çalışma, Hatay ili Hassa ilçesi kırsalı örneğinden yola çıkılarak çocuk edebiyatı ürünlerine ulaşmakta zorluk çeken kırsal kesimdeki ortaokul öğrencilerine ilişkin bir durum saptaması yapmayı ve sorunların çözümüne dönük çeşitli önerileri içermektedir. Bu bağlamda sözlü ve yazılı çocuk edebiyatı ürünlerinden, ulaşılması daha kolay olan masallardan yararlanılarak belirlenen sorunların giderilmesine yönelik çözüm önerileri üzerinde durulmuştur. Bunu yaparken okulun bulunduğu yöredeki sözlü ve yazılı masalların ortaya çıkarılması ve bu masallardan bir çocuk edebiyatı ürünü olarak yararlanılmasının yararlı olacağı sonucuna varılmıştır. Ayrıca bu tür çalışmaların, öğrencilerin kendi yöresiyle ilgili düşünmesine/araştırma yapmasına fırsat vereceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Masal, Çocuk, Edebiyat

ABSTRACT

Children's literature courses have been given in institutions at various levels that train teachers in our country since the 1940s. However, it is a fact that teachers assigned to any school face various difficulties in providing works of children's literature appropriate to the level of their students, since the school they are assigned to does not have a library in most cases. However, children's literature products; It is no longer discussed that children are important for developing their imagination, integrating them into society as individuals, and discovering their individual talents. This being the case, the fact that there are schools in rural areas that do not yet have libraries and therefore have difficulty accessing books makes it necessary to think about how the problem can be solved and to offer solutions. In order to make a recommendation, first of all, the current situation of the students and possible books and written materials in the relevant schools must be determined. This study, based on the rural example of Hassa district of Hatay province, includes a situation determination regarding secondary school students in rural areas who have difficulty in accessing children's literature products and various suggestions for solving the problems. In this context, solutions to the identified problems were emphasized by making use of oral and written children's literature products and fairy tales that are easier to access. While doing this, it was concluded that it would be useful to reveal the oral and written tales in the region where the school is located and to benefit from these tales as a product of children's literature. It is also thought that such studies will give students the opportunity to think/do research about their own region.

KeyWords: Fairytale, Children, Literature

GİRİŞ

En genel tanımıyla dil, bilgi arış verişini sağlayan aratır. Bu aralık noktasında dil bir alan olarak jest ve mimikleri, beden duruşlarını, el işaretlerini, çeşitli programları hatta ışlıkları dahi içine alır (Fischer, 2013). Toplumların yzyıllardır dūřune sūzgecinden geçirip farklı Őekillerde yontup dūzenleyerek biriktirdiği sūz varlığı, bireylerin dilinde somutlaşır.

Tek tek bireylerde somutlaşan ve bir birikimin ũrünü olan kelimeler, değişik biçimleri ve sūz gruplarıyla toplumların kendi kũltũrũnũ ve toplumlar arası iletişim sonucu olarak da evrensel birtakım nitelikleri aktarırlar. Bireysel ve toplumsal sūz varlığı, kũltũrũ aktarırken kendisi de bu kũltũrden etkilenir. Dolayısıyla başka kũltũrlerle bağlantı kurulmasına aracılık eder. Tũm bu sũre içerisinde iklim, coğrafya, sanat, din ve ulus gibi farklı değişkenlerin de etkisiyle belirginleşen sūz varlığı; yontem, Őekil ve içerik olarak da birçok farklı edebi tũre malzeme yetiştirir.

Bu tũrler, yazının bulunuşundan ũnce sūzlũ edebiyat geleneğinin yontem ve teknikleriyle deyim, atasũzũ, ağıt, masal, hikāye, efsane, destan ninni, tekerleme gibi ezberlemesi ve aktarılması kolay tũrler olarak Őekillenmiřtir. Yazının bulunuşundan sonra da seyahatname, mesnevi, roman, makale, deneme, fıkra, anı, gũnlũk gibi daha geniş hacimli ve aktarılmak için yazıya ihtiyaç duyan yeni tũrler gelişmiştir. Sūz konusu tũrler de, kendi içinde daha başka etkenlerle farklı dũnemlerde edebiyat dũnyasına girmiş ve gelişmiştir.

Sūzlũ halk edebiyatı ũrũnleri, insanoğlunun tarih sahnesine ilk çıktığı dũnemlerden gũnũmũze kadar varlığını sũrdũrmũř en ũnemli kũltũr hazineleri arasında yer almaktadır. Bu ũrũnler geçmişi gũnũmũze getiren birer kũltũr abideleridir (Sũmbũllũ, 2004). Yzyıllarca insanların duygu ve dūřũncelerini yansıtmiş olan bu ũrũnler, ağızdan aęza, nesilden nesile aktarılmış, bu sũrete ilk sahibi unutularak halkın ortak malı olmuştur. Halkın ortak beğeni sūzgecinden geçerek oluşmuş bu sūzlũ edebiyat ũrũnlerinin başında masallar, efsaneler, tũrkũler, ağıtlar, ninniler, bilmeeler, maniler vb. gelmektedir.

“Bunlar arasında dilinin akıcılığı, anlatımının çekiciliği, olaylarının olağanüstülüğü, kahramanlarının kendine has özellikleriyle ve yine kendine has dünyasıyla, buna bağlı olarak halkın hayal dünyasını yansıtmasıyla, ayrıca birtakım değer yargılarının kazandırılmasına yönelik verdiği mesajlar ve bu mesajların eğitici işlevleriyle masalların diğer türlere nazaran hususî bir yeri vardır (Çıblak, 2008; s. 40).”

Bu çalışmada öncelikle bir edebi tür olarak “masal” ele alınacak ve ardından da masalın toplumsal, dilsel, birleştirici, psikolojik işlevleri incelenecektir. Devamında ise masalın eğitim –öğretimdeki -özellikle kitap edinme sorunu yaşayan okullardaki- işlevi, ilgili başlıklarla detaylandırılacaktır.

Sonraki bölümde kırsal kesimlerin kitaba ulaşımı; ders kitaplarına, güncel kaynaklar ve edebi kaynaklara dönük başlıklarla incelenecek; bu doğrultuda söz konusu kaynaklara kırsal kesimlerde yaşayan insanların ulaşma imkânlarıyla kentlerde yaşayan insanların ulaşma imkânları karşılaştırılacaktır. Devamında da özellikle çocuk edebiyatı ürünleri açısından kitaplığı yetersiz olan Hatay ili Hassa ilçesinin kırsalında bulunan bir ortaokul öğrencilerini masallardan yararlandırma olanakları üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda öncelikle okuldaki ve çocukların evlerindeki masal kitaplarına ilişkin bulgular üzerinde durulacak ve ardından da bu bulgular farklı yönleriyle değerlendirilecektir. Sonuç bölümünde de çocukların masallara erişimi ve yöre masallarından yararlandırılmasına ilişkin çözüm önerilerine yer verilecektir.

1. Bir Edebi Tür Olarak “Masal” ve İşlevleri

Genellikle halkın oluşturduğu, ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla olağanüstü durum ve olayları yine olağanüstü kahramanlara bağlayarak anlatan halk hikâyelerine masal denir. Masallar üretildikleri zaman diliminde bir kişiye ait iken yaygınlaşarak yöreden yöreye ve ülkeden ülkeye gider ve anonim bir özellik kazanır (Dilimce, 2014). Masalın klasik tanımlarının dışında zamansal, mekânsal, yerel ve evrensel bağlamdaki gücü ve içeriklerine ilişkin aşağıda farklı çalışmalarda yer alan bazı önemli tanımlamalara yer verilmiştir.

“Masal, küçük-büyük birçok kişiyi büyüleyen etkisi altına alan sihir ve mucizelerle yoğrulmuş, umutları ve beklentileri içinde saklayan evrensel boyutlu, yansıtılmış bir gerçekliktir. Doğada da, insanın ve diğer canlıların yaşamında da zaman zaman beklenmedik sürprizlerle, şaşkınlık ve hayret uyandıracak gerçekliklerle,

aşılamayacakmış gibi gelen engellerle, ama engelleri aşmaya yarayacak mucizelerle karşılaşmak olasıdır. Yaşamdaki gerçeklik de aslında “Bir varmış bir yokmuş” tümcesinde başlayıp biten gerçeklikle örtüştürülebilir (Deveci, 2013; s.5).”

Bir millete ait olan masallar uzun zaman dilimlerinde kendilerine özgü bir üslup kazanır ve bu yolla ayırt edilir (Korkmaz, 2009). Bir kurum olarak okulun oluşmasından önce gelişen masallar yalnızca vakit geçirmek ve eğlendirmek üzere kurgulanmış bir tür değildi. Kimseyi rencide etmemek için bilinmeyen kişiler ve görülmeyen yerler ve belirsiz zamanlarda yaşanan olaylar masallarda anlatılır, bu yolla insanlara dersler verilirdi. Masallarda zaman ve mekân belirsizdir. Kahramanlar ise olağanüstü güçlere sahiptirler (Güleç, 2002).

Bu tanımlamaların ortak noktasından hareketle; masalın içerik, yöntem, söz varlığı ve çağrışımsal yönleriyle yerel ve evrensel kültürel etkileşim bağlamında bir arada barındırabildiğini söylemek mümkündür. Bununla birlikte masalların aşağıdaki işlevlerini belirginleştirmek gerekmektedir.

1.1. Masalın Toplumsal İşlevi

Toplumların birlik ve dayanışma içinde olması ve giderek kendi başına egemen bir toplum haline gelmesi, bir dilde uzlaşmayla olmaktadır. Bu “dilsel davranış”, zorunlu olarak söz konusu toplumun dili ile egemenliği arasında bir ilişki oluşmasına neden olmaktadır. Dil, toplumu bir arada tutar. Bir toplum olabilmek için yalnızca günlük iletişim dili yeterli olmaz. Birbirlerini diri tutacakları, kıssadan hisselerle eğitecekleri, aynı zamanda kuşaktan kuşağa aktaracakları masal, destan, efsane ve hikâyelerinin de olması gerekir. Bir arada olmak, ister istemez toplumun egemenliğini çağrıştırmaktadır (Özdemir, 2012).

Dilden güç alarak hâkimiyet sağlayan bir devlet teşkil etmeyi hedef edinen yaklaşım tarihsel köklere sahiptir. Toplumlara zafere götüren; mağlubiyet ve felaketlerden sonra yeniden dirilişi sağlayan hep dil olmuştur. Efsane ve masalların varlığı bu görüşü desteklemektedir (Özdemir, 2012). Masalların bu birleştirici işleviyle birlikte üstlendiği bir başka görev de toplumun söz konusu –masalın oluştuğu- dönemlerinde algı, kavram ve hayal dünyasına ilişkin bilgi verici bir özellikte olmasıdır.

Egemenliğin dilsel uzlaşmayla olanaklı olması, toplumun doğrudan kendi içinden çıkan söz varlığına başvurmasını gerektirir. Bir dilde uzlaşmak, toplumsal egemenliğin oluşum ve devamı için kaçınılmazdır. Bu zorunluluk da masal, efsane, destan gibi sözlü edebiyat ürünlerinde belirginleşir. Anılan sözlü edebiyat türlerinin, sözü edilen birleştirici ve bir topluma aitleştirici özelliğinden günümüzde de yararlanılmaktadır.

1.2. Masalın Dilsel İşlevi

İnsanların iletişim sürecinde en sık kullandıkları yöntemler konuşma ve yazmadır. Konuşma dilin sözlü kullanımı üzerine ilerlerken yazma da yazılı kullanımı bağlamında ilerler. Her iki etkinlik de ortak malzemedен faydalanır. Harf, hece, sözcük ve cümleler ikisi için de temel araçlardır. Sözlü ve yazılı dil kullanım becerileri okuma ve tecrübe ile gelişir. Bu süreçte bireyin kelime ve cümle kullanımında ilerlemesi beklenir (Temizkan, 2003).

Söz konusu beklenti bağlamında gelişen dinleme ve okuma etkinliklerinin alıcılık özelliği sonucu, bireyde oluşan alt yapının ve arka alanın iletişimsel süreçte konuşma ve yazmayla karşı tarafa aktarılması bireyler arası anlaşmalar açısından önem arz etmektedir. Bununla beraber bu işlemler esnasında kullanılan sözcük dağarcığı pasif konumdan aktif konuma geçer. Böylelikle harcandıkça çoğalan ve hızlanan bir sözcük kadrosu elde edilir. Kelime kadrosunun sıkça ve değişik formatlara girerek kullanılması edebi türlerde sanatsal ve uyumlu bir söyleyiş becerisinin oluşumuna katkı sağlar.

Edebi türlere dönük bu söyleyiş becerisi temelde dil edinimi sürecine paralel gider. Çocuk; dilselleştirilmiş çevrenin sözcük dağarcığını, günlük dil ve düşünme alışkanlıklarını edinir. Wittgenstein'in "Dilimin sınırları, dünyamın sınırlarıdır" sözünden esinlenerek dilselleştirilmiş çevrenin, çocuğun dilinin sınırlarını oluşturduğunu söylemek yanlış olmaz. Dolayısıyla, çocuğun dilselleştirilmiş çevresinin sınırlarını genişletmek, söz varlığı araştırmalarıyla işbirliği içinde çalışan dil eğitimiyle olanaklıdır (Wittgenstein, 2006 ; Kanatlı,2013).

Dil eğitimi doğrultusunda öncelikle anadilin doğru ve etkili bir biçimde kullanımını sağlama, Türkçe öğretiminin temel amaçlarından biridir. Bu bağlamda dinleme, okuma, konuşma ve yazma beceri alanlarının geliştirilmesi gerekmektedir. Bu becerilerin gelişmesinde masalların önemli bir yeri vardır. Çocuklara anadilinin güzel örneklerini

sunarak onlara edebi hazzı tattıran ve hayal güçlerine katkı sunan ilk tür masaldır. (Çetinkaya,2007).

Masallar, sözü edilen kazanımların yanı sıra özellikle çocukluk döneminde sözcük dağarcığının zenginleşmesine önemli katkılar sağlar. Sözcük dağarcığının genişleyip işlevsellik kazanmasının önemli aşamalarının bir kısmı çocukluk sürecindeki ana dil edinimine ilişkin çabalarda yatmaktadır. Çocuğa ana dilinin, bir işçi elindeki alet gibi, nasıl kullanıldığını ilk öğreten, ona bu dilin türlü hünerlerini: kıvraklığını, zenginliğini, inceliğini ilk gösteren, kişiye kendi dilini konuşmayanlardan uzaklaştırıcı, onu konuşanlara yakınlaştırıcı duyguyu- ninnilerin, tekerlemelerin, türkülerin yanı başında, ama herhalde onlardan daha geniş ölçüde- ilk aşıl原因an masaldır (Boratav,2009).

Dile ilişkin bu inceliklerin farkına varılmasına ve ana dili edinimine ilişkin süreç işlerken; ilgili dilin dil bilgisi kuralları ve sınırları çerçevesinde hareket edilmesi ve buna dikkat edilerek türetmeye gidilmesi, yapısal açıdan da ortaya çıkan ürünün tutarlılığına zemin hazırlar. Bu noktada özellikle ilkokul ve ortaokuldaki dil bilgisi öğretimi ve bu öğretim sürecinde aktif kılınan yaklaşım ve yöntemler önem arz eder.

Ortaya konan yöntem ve yaklaşımlarda asıl amaç öğrenciye dil bilgisel birtakım kurallar aşıl原因amak değildir. Burada temel amaç anadilde karşılaştıkları anlama ve anlatma zorlukları ile baş edebilmektir. Başka bir ifadeyle dil bilgisi kurallarını sezdirerek düşünme ve anlama süreçlerine katkı sunmak ve söz ve yazıyla anlatma becerisine katkı sunmaktır. Bu bağlamda dil kullanımına yönelik özgüven geliştirmek, dil öğretim süreçlerini belli bir dizgeyle iletmek, anlama ve anlatma performanslarını iyileştirmek ve yabancı dil öğrenimine yardımcı olmak gibi faydalar sağlanmaktadır. Yanı sıra dil-kültür bağlamında hoşgörünün gelişmesi ve dilin ile ilgili genel bilginin derinleşerek dil olanaklarının farkına varılması da bu sürecin kazanımları arasındadır. Dil bilgisi öğretimi ve dil kullanımı söz konusu olduğunda, masalların kurgusu ve tekerlemeleriyle bu amaca önemli katkılar sağladığı söylenebilir.

Halk edebiyatı türleri arasında olan, söz varlığı bakımından önemli bir değeri haiz olan ve dil edinimi sürecinde çok yönlü etkilere sahip bir konumda bulunan masallar sözlü kültüre ait kadim gelenekten önemli veriler sunarlar. Bu sunum sürecinde kalıplaşmış ifadelerden, deyim ve atasözlerinden örnekleri aktaran masallar dil eğitiminde ayrı bir

yere sahiptir. Böyle bir güce sahip tür olarak karşımıza çıkan masal türü okuyucu ve dinleyicilerinde söz varlığı açısından gizil bir güç durumundadır (Baş, 2012).

1.3. Masalın Birleştirici İşlevi

Masallar, çoğunlukla evrensel mesaj veren ve yerelden beslenen, farklı kategorideki toplulukları olağanüstülüklerle işleyen önemli eserlerdir. Bu bakımdan evrensel anlamda insanlığı birtakım ortak noktalarda “daha iyi” ve “daha insani” bir çerçeveye odaklar ve özellikle çocukların hafızalarında iyiye ve güzele bir yöneliş uyandırır. Çocuklara yönelik hazırlanan eserler kişilik gelişim süreçlerine katkı sunmalarının yanında evrensel değerlerin öğretiminde de etkilidir (Altun, 2018). Evrensel değerler bağlamında aklın ve duyguların toplum yararına kullanılması gerekliliğinin masallarla somutlaştığını gösteren aşağıdaki bölüm bu konuya ilişkin ipuçları sunmaktadır:

...

Oz, korkuluğu çağırdı. Ot ve samandan yapılmış kafasını araladı. Elindeki bir şişeden, kafanın içine yoğun bir sıvı akıttı.

-Bundan sonra senin de beynin var, dedi. Artık daha akıllı olacaksın. Ama aklını hep iyi şeyler için kullanmalısın.

Korkuluk Oz'a teşekkür etti. Arkadaşlarıyla veda edip sevinçle oradan ayrıldı. Büyücü bu kez de Teneke Adamı yanına çağırdı. Adamın göğsünü açtı. İçine tıkır tıkır işleyen bir kalp yerleştirdi.

-Bu kalbin değerini iyi bil, dedi. Kalbin her zaman iyilik için atsın.

Sıra aslana gelmişti. Büyücü Oz, eline kristal bir kavanoz aldı. Kavanozun içinde ışıklar saçarak parlayan bir toz vardı. Bu tozu aslanın üzerine serpti. Sonra:

-Kendini nasıl hissediyorsun? diye sordu. Aslan sevinçle:

*-Çok iyi! diye bağırdı. Kendimi çok cesur hissediyorum.
Teşekkür ederim efendim (Oz Büyücüsü,2010).*

Evrensel değerleri “iyi”ye yönelik bağlamında, kalp ve aklın yönlendirilmesi açısından örneklendiren, günümüzden yaklaşık yüz yıl önce Amerika’da kaleme alınan bu parçanın yanı sıra, uzun zamanlara ve geniş coğrafyalara yayılan Türk tarihi ve kültürünün geniş yelpazesinde “yerelden beslenme”nin bir sonucu olarak da Türk Masalları, Orta Asya’dan, Anadolu’ya; Şamanizm’den İslamiyet’e değin çok katmanlı bir konumda değerleri, kültür ve algıları taşıyan önemli yapıtlardır. Bu bakımdan masallar evrensel değerler anlamında “daha güzel bir dünya” hayalinde insanları buluşturduğu gibi özelde de Türk dünyasını farklı şive ve ağızlarıyla kesiştiren başat öğelerdendir. Keloğlan’ın türlü sorunlara yılmayan ve çözüm odaklı yaklaşımı, “Aslanın Pençesindeki Diken”de vefa ve sadakat algısı, “Kaval Çiçeği”nde doğayla bütünleşen ve göçebe geleneğine kadar uzanan duygu yükünü okumak mümkündür.

Masalın evrensel ve yerel bağlamdaki bu “ortak payda” sezdirimi çok kültürlü toplumlar ve hatta toplumlar arası sorunlara ilişkin yeniden düşünme olanakları sunmaktadır. Bu bakımdan “birliktelik” ihtiyacı hisseden insanlığın yeniden ve yenilerek bu evrensel kökleri irdelemesi önem arz etmektedir.

1.4. Masalın Psikolojik İşlevi

İnsan fizyolojik yapı ve ihtiyaçlar dışında çok yönlü, karmaşık ve yoğun duygu yüklerine sahip bir varlıktır. Bu yoğunluk, insanı diğer canlılardan ayıran ve akıl ilgisiyle geçmişe ve geleceğe uzanan bir konuma taşır. Ruhta var olan algı ve duygu dünyası eğitim sayesinde “değer” ve “olumluluk” yüklenir. Bu eğitim de ilkin dinlemeye, ardından konuşma, okuma ve yazmaya bina edilir. Tüm bu alanlar tabiatı gereği dilden beslenir. Bu beslenme de farklı edebi yapıtların zevk ve hayal öğeleriyle ele alınması sonucu açığa çıkar. Bir süreç olarak eğitim; bireylerin, toplumun geliştirdiği ve topluma uyum sağlayacağı kazanımları edinmelerini de amaçlar. Bu bakımdan toplumun kültürel birikimini yaşatmak ve aktarmak adına folklor ürünleri önem arz etmektedir.

Masallar, tüm folklor ürünlerinde olduğu gibi ortak yaşamın içinde gelişmiş ve korunarak günümüze kadar taşınmıştır. Masallar, dünya ölçeğinde ortak bir yapı ve

motife sahiptir. Sözlü gelenek aracılığıyla nesilden nesile taşınan masallar 19. yüzyıldan itibaren yazıya geçirilmiştir. Masalların sözünü ettiğimiz genel özellikleri dışında bu türü sürekli okunur ve diri tutan şey kültürel arka alanı, farklılığı ve millî yanlarının olmasıdır. Masalda milliliği teşkil eden unsurlar; dil, kahramanlar, aile-toplum ilişkisi, inanç, alışkanlıklar ve ulusal anlamdaki kabullerdir (Günay, 1992). Dolayısıyla bir bütün halinde kültürü oluşturan öğelerin büyük çoğunluğu dilsel ürün olan masallara yansır ve bunlardaki millî özellikler de yine kültürel aktarıma paralel olarak ilerler.

Masallar genel anlamıyla evrensel bağlamda insanın hayal dünyası ve gerçek yaşam arasında köprü görevi gören bir edebi tür iken her milletin kendi özelinde ve kendine mahsus sembollerle rahat ve refah arayışını, mutluluk çabasını anlatır (Günay, 1992). Böylelikle birey, toplumun ortak paydadaki ruh halini yansıtan değerleri masallarda bulur ve buna –o toplumun bireyi olarak- kendinden bir parça katarak kültür döngüsüne katkıda bulunur. Bir yönüyle toplumun aynası olan masallar; ortaya çıktığı toplumun sosyal yaşamını, inanç değerlerini, alışkanlıklarını ve kültürel algılarını yansıtır (Çevirme ve Hatunoğlu, 2004).

Radyo ve televizyon gibi araçların yaygınlaşmasından önce masallar, güzel vakit geçirmek ve eğlenmek için sıkça başvurulan ürünler olmuştur. Hem eğitim hem de sosyalleşme sürecine katkı sağlayan masallar, okuma-yazması olmayan ya da zayıf olan yetişkinler açısından da benimsenmiş ve ilgi odağı olmuştur. Sözü edilen yetişkinlerin roman ve öyküleri yerine geçmiştir masallar. Doğruluk, adalet, iyilik gibi değerleri ön plana çıkartan masallar; bir bütün halinde ahlâkî değerlerin öğretilmesinde ve toplumsal yargılara dönük farkındalık geliştirilmesinde önemli rol almıştır (Çıblak, 2008). Bu bakımdan masallar bireylerin kendi gelenekleri ile uyumlu ve evrensele uzanan yönleri bulunan, muhataplarının ruh dünyasını zenginleştiren eğitim materyalleri olarak da düşünülebilir.

1.5. Masalın Eğitim-Öğretim İşlevi

Masallar; ortaya çıkışlarından beri dinleyici ve okuyucularına kıssadan hisse, ders verme amacını taşımaktadır. Bu yönüyle masal, başlı başına bir eğitim aracı olmaktadır. Günümüzde de bu özelliğini korumaktadır. Bu bakımdan masallar konulaştığı dünya ve akışın içerisinde hangi hayal durumlarını işlerse işlesin aynı zamanda “istendik davranış”lara dönük çabası açısından bir eğitim argümanıdır.

Günümüzde masallar, eğitim-öğretimdeki işlevselliği açısından, çeşitli öğrenim aşamalarındaki öğrencilerin ders kitaplarına okuma gereci (materyal) olarak konulmaktadır. Okul öncesi, ilkokul ve ortaokul öğrencilerinin olduğu gibi, yabancı dil öğrenen üniversite öğrencilerinin ders kitaplarına örnek metinler olarak konulduğu görülmektedir. Sözü edilen masal metinlerinden dinleme, okuma ve anlama becerilerinin geliştirilmesi amacıyla yararlanılmaktadır. Böylece masal metinlerinden, edebî bir haz vermekten öteye, çok yönlü ders gereci olarak da yararlanılmaktadır.

1.6. Masalın Çocukların Düş Gücünü Geliştirmesi

Masal yazım ilkeleri dâhilinde yer ve zaman değerlerini yoklayacak olursak yerin “herhangi bir yer” ve zamanın da “bir zamanlar” olduğunu görürüz. Daha somut bir ifadeyle masallar “uzak ülkelerde, bilinmezlerin ardında, düşler diyarında, kaf dağının ardında vb.” yerlerde geçer. Zaman ise “bir varmış, bir yokmuş”un ardına gizlenir ve olağanüstü olayların olduğu zamana denk düşürülür. Tüm bu zamansal ve mekânsal anlatılar çocukların somutlama yeteneklerine bağlı olarak doldurulması gereken birer boşluk halini alır.

Sözü edilen boşluklar, yaşantı durumuna göre çocuğun zihninde canlanır ve o zamana kadar genişleyen hayal dünyasına bir halka daha katar. Böylece çocuk, olası bir dünyanın içerisine girer ve o dünyanın şartlarını kendi zihinsel arka alanına göre hazırlar. Artık masal, kurgulayanlardan ve kaleme alanlardan çok daha farklı bir yerde kendine yurt edinir ve kaynaklarından bağımsızlaşır. Sonuçta da belirsiz bir malzemeden yeni bir dünya kurgulayan çocuk, aynı zamanda kendi dünyasını da zenginleştirmiş olur. Bu da düş gücü yüksek yeni bireylerin filizlendiği bir topluma kapı aralar. Düş dünyası üretken olan bir toplumun da yeni yükselişlere çok farklı kapılar aralaması, kuvvetle muhtemeldir.

Masallar birer hayal ürünü olarak gelişir ve okuyucuyu/dinleyiciyi inandırma çabası içinde olmaz. Bu yönüyle gerçek dünyadan bağımsızdır. Fakat masallar, insanın hayal dünyasında geliştirdiği kurguların dilde somutlaştığı ürünler olarak insanın bir ya da birkaç yönünü yansıtır. Masallar, insanı kurgu dünyasıyla yüzleştirir. Bu bakımdan masallarda yer alan kahramanlar temelde insanı yansıtır. Fabllarda bulunan insan dışı karakterler dahi insanları temsil etmektedir (Kıraç, 2007).

1.7. Masallarla İyi ile Kötünün Ayırt Edilmesi

Masal hakkında yürüttüğümüz çalışmada yönlendirdiğimiz “iyi ile kötü”ye ilişkin bu başlık bir anlamda sözünü ettiğimiz “masalın birleştirici işlevi” ve “toplumsal işlevi”ne ilişkin sürdürdüğümüz bölümlerin bir ölçüde açıklanmasından ibaret olacaktır. Masallar gerek eğitimde gerekse hayal gücüne temas eden noktalarda bireysel ve toplumsal olarak önüne çıkan iyi-kötü tercihinde “iyi”ye yönlendirmek üzere rol üstlenirler. Bu amaçla da masallar, iyilerin çoğunlukla kazandığı/ödüllendirildiği ve buna karşı kötülerin kaybettiği/cezalandırıldığı bir tür olarak belirmektedir.

Genel olarak masalarda ve Türk masallarında hatta yerel ağız ve şivelerden beslenen yöresel masalların hemen tamamında sözünü ettiğimiz iyi-kötü ayrımı göze çarpmaktadır. Bu durum da insanlığın erdemli bireyler yetiştirmek adına farklı zamanlar, farklı kıtalarda da olsa önemli çabalar sarf ettiğine ilişkin ipuçları sunmaktadır.

Bu açıdan değerlendirildiğinde temelde bir milletin içinden çıkan “Pinokyo” “Kül Kedisi” “Oz Büyücüsü” gibi masalların diğer dillere çevrilmesi ve çevirisinin de eğitimciler tarafından önemli düzeyde ilgi görmesi “evrensel ahlâk”a ilişkin önemli ortak kanaatlerin oluştuğunun göstergelerinden sayılmaktadır.

2. Kırsal Kesimdeki Okulların Kitap ve Dergilere Erişim Sorunu ve Masallardan Yararlanılması

2.1. Zorunlu Materyal Olarak Ders Kitapları

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 53'üncü maddesi hükmü doğrultusunda 2003 yılında başlatılan "İlköğretim Öğrencilerine Ücretsiz Ders Kitabı Temini Projesi" bağlamında ve devamında bu maddenin genişletilip liseleri de kapsamıyla ilkokuldan lise sonuna kadar ders kitapları ilgili kurum ve kuruluşlarca ve devlet eliyle temin edilmektedir (MEB, 2013).

Ders kitaplarının yanı sıra sınavlara hazırlık bağlamında yardımcı kaynak temini de yine Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde gerçekleştirilmektedir. Yayınlar Dairesi Başkanlığı'nın internet sitesinde de çok yönlü olarak detaylandırılan bu verilerden ve hali hazırdaki uygulamalardan ders kitaplarına ilişkin kırsal kesimlerde de çok belirgin sorunlara rastlanmadığı anlaşılmaktadır.

2.2. Güncel Kaynaklar (Çocuk Dergileri, Çocuk Gazeteleri)

Bilim, sanat, spor ve eğlence gibi birçok alanda –teknolojideki hızla da paralel olarak gelişen ve değişen dünyayı takip etmenin ve o günde geline düzey hakkında bilgi sahibi olmanın önemli yollarından biri de güncel kaynakları temin edebilmektir. Bu durum yetişkinlerde böyle olduğu gibi, macerayla örülü küçük dünyaların hayallerine malzeme yetiştirmek ve geleceğe dönük yeni keşiflere zemin hazırlamak açısından çocukların dünyalarında da son derece önemlidir.

Gerek çocuk gerekse büyüklere hitap eden dergi ve gazeteler kentlerde çeşitli yollarla ve kolaylıkla elde edilebilirken, bu materyaller kırsal kesimlerde kolaylıkla temin edilememektedir. Dolayısıyla kırsal kesimdeki çocukların önemli kısmı güncel kaynaklara erişememekte aynı zamanda bunların internet ortamındaki bölümlerine ulaşmakta da güçlük yaşamaktadırlar.

2.3. Yazınsal Kaynaklar (Hikâyeler, Romanlar, Masallar)

Yazınsal kaynakların okunması; edebî türlerin tanınması, toplumun kültürel birikiminin aktarılması ve kelime dağarcığının artması gibi birçok kazanım için önemlidir. Bu bağlamda son yıllarda yazınsal yapıtların teşvik edilmesi bakımından okumaya dönük birçok proje geliştirilmiş, yüz temel eser belirlenerek yayılması sağlanmıştır.

Yazınsal yapıtlar kentlerde okulların dışında kütüphanelerde de bulunmakta, kolay kayıt işlemleriyle okunması sağlanabilmektedir. Aynı zamanda internet ortamında da birçok yazınsal yapıta ulaşılabilir. Kırsal kesimlerdeyse kitaba ulaşılacak yer okuldur. Okullarda da yerel maddi şartların el verdiği düzeyde ve çoğunlukla öğretmenlerin bireysel çabalarıyla kitaplar temin edilebilmektedir. Bu da gerek tür, gerekse sayı açısından yeterli düzeye ulaşamamaktadır. Türkçe derslerini yürüten öğretmen, bu açıklığı gidermek için çeşitli çıkış yolları aramak zorunda kalmaktadır.

2.4. Kitaplara Erişim Sorunu Yaşayan Ortaokul Öğrencilerinin Masallardan Yararlandırılması

Masallar; zevk inceliği, kalp hassasiyeti ve geniş hayal gücüne kapı açması yönleriyle insanın/insanlığın düşün dünyasında önemli bir konum işgal etmektedir. Söz konusu etkiler özellikle okul öncesi dönemden liseye kadar geçen süreçte kimlik oluşturan bireylerin sosyal ve psikolojik temellendirilişi açısından zamansal bir duyarlılık da

taşımaktadır. Bu nedenle ilgili dönemlerde çocukların masallara ilişkin kazanımlarını aktif kılmak gerekmektedir.

Ders kitaplarına ulaşımın –okullarda dağıtıldığı için- kolay olmasına karşın güncel kaynaklar ve yazınsal kaynaklara ulaşımın zor olması çoğu kırsal kesimde olduğu gibi Hassa kırsalında da çocuk edebiyatı ürünlerine ulaşımı güçleştirmektedir. Bu doğrultuda ortaya çıkan sorunlara çözüm olarak, yöre masalları ve imkânlar çerçevesinde ulaşılabilecek masal kitaplarına ilişkin öneriler paylaşılacaktır. Bu amaçla öncelikle var olan durumu somutlaştırmak adına ilgili ortaokulda ayriyeten bir kütüphane bulunmadığı için yalnızca sınıf kitaplıklarında bulunan masal türü kitaplara ilişkin elde edilen bulgu ve yorumlar paylaşılacaktır.

2.4.1. Okuldaki (Sınıf Kitaplıklarındaki) Masal Kitaplarına İlişkin Bulgular

Ortaokulun, müstakil anlamda bir kütüphanesi bulunmamaktadır. Ancak sınıf kitaplıklarında farklı yöntemlerle edinilmiş (Belediye tarafından, öğrenci velileri ya da duyarlı vatandaşlarca hediye edilen vs.) çocuk edebiyatı ürünleri kapsamında ele alınabilecek kitaplar bulunmaktadır. Gerek içerik gerekse tür bakımından, sınıflandırılmayacak kadar az sayıda olan bu kitaplar, yaş seviyesi anlamında da belli bir düzene sahip değildir. 21 mevcutlu 5/A sınıfındaki kitaplar arasından 12 tane tam halde (yırılmamış) masala kitabına ulaşılabilmektedir. 19 mevcutlu 5/B sınıfında da 11 tane masal kitabına ulaşılmıştır. 20 mevcutlu 6/A sınıfında 13 tane masal kitabı bulunurken, 19 mevcutlu 6/B sınıfında ise 15 masal kitabı bulunmaktadır. Bu veriler bize, 40 kişilik 5. Sınıf mevcudunun toplamda 23 masal kitabına ve 39 mevcutlu 6. sınıfın da toplamda 28 masal kitabına sahip olduğunu göstermektedir.

Bu durumda, 5 ve 6. Sınıfı oluşturan 79 öğrencinin toplamda 51 masal kitabına sahip olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle araştırmaya konu olan ortaokulda 5 ve 6. sınıf öğrencilerine ait okul kitaplarında, kişi başına bir kitap düşmemektedir. Bu da haftalık okuma saatini masal türüne ayırmak isteyen bir öğretmenin, aynı anda kişi başına bir kitap bulamayacağı ve başka türde kitapları da bu mevcuda yayacağı anlamına gelmektedir.

Tablo 1. Sınıflarda bulunan öğrenci ve kitap durumu

Öğrenci-Kitap Sayısı	Öğrenci (f)	Kitap (f)
Sınıf		
5/A	21	12
5/B	19	11
6/A	20	13
6/B	19	15

2.4.2. Çocukların Evlerindeki Masal Kitaplarına İlişkin Bulgular

Ortaokulun 5 ve 6. sınıf öğrencilerinin evlerinde, masal türüne ilişkin yapmaya çalıştığımız ilk belirlemelerde, öğrenciler sınıfta net bir sayı söyleyememiştir. Bu da öğrencilerin kütüphane bilgisine ilişkin ilgi düzeyinin düşüklüğü doğrultusunda bilgi vermektedir. Net verilerin öğrenciler tarafından tespit edilmesi sonucu 5. Sınıf öğrencilerinin evlerinde ortalama 6 masal kitabı bulunduğu; 6. sınıf öğrencilerinde ise ortalama 4 masal kitabı bulunduğu sonucuna varılmıştır. (Virgüllü sayılar yuvarlama yöntemine tabi tutulmuştur). Bu belirlemelerde, 5 ve 6. sınıfta kardeş olan toplam dört çocuk, ayrı birer öğrenci gibi ele alınmış ve babasının işlettiği kiraathanede 30 kitap bulunan ve bunlara erişim olanağı olan bir 6. sınıf öğrencisi ortalamaya uç nokta olduğu için dâhil edilmemiştir.

5. sınıf öğrencilerinde kişi başına düşen kitap sayısının fazla olmasında, 2. ve 3. sınıfta bu öğrencilerin öğretmenlerinin kişi başına her dönemde en az bir kitap alma gerekliliği üzerinde durmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Bu da kitap edinimine ilişkin öğretmen çabasının ne derecede etkin olduğuyla ilgilidir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırmaya konu olan ortaokulun öğrencileri sosyo-kültürel ve ekonomik anlamda yaşlarına ilişkin öngörülen fırsatlara çoğunlukla erişim gücünü yaşamaktadır. Öğrencilerin masal kitaplarına ilişkin olanaksızlıkları da masallarla sağlanabilecek sosyal, kültürel ve psikolojik kazanım düzeyine olumsuz yönde etki etmektedir.

Elde edilen veriler, gerek Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) sonuçlarına göre gerekse Milli Eğitim Bakanlığı'nın kitap okuma konusundaki önerileri bağlamında kitapların yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yetersizlik, aynı zamanda dersle ilgili dinleme, konuşma, okuma ve yazma alanlarına ilişkin beklentilerin karşılanmasını olumsuz etkilemektedir. Bununla beraber çocuklar için evde okuma saatleri belirlemek isteyen öğretmenler, öğrencilerin evlerinde yalnız bir ya da birkaç kitap olduğu için masal kitaplarına ilişkin yönlendirmeler yapamamaktadır. Bu konudaki ısrarcı davranışlar, çocukları da -aynı kitabı okumaktan dolayı- tekrar yüzünden okumaktan soğutabilmektedir.

Masal, gerek edebiyatın sanatsal değeri açısından beklenen zevki yansıtması, gerekse eğitimde -özellikle de eğitimin liseye kadar olan bölümünde- öngörülen temelde ve detaylardaki kazanımları sağlamaya dönük katkıları açısından oldukça önemli bir türdür. Bununla birlikte masal kitapları, çocuk edebiyatındaki birçok yazınsal yapıdan daha küçük hacimli olması (sayfa ve boyut olarak) dolayısıyla parasal değeri daha az olmakta ve daha kolay temin edilebilmektedir. Bu açılarından kırsal kesimde yazınsal yapıtlara erişim sorunu yaşayan öğrencilerin dinleme, konuşma, okuma ve yazma kazanım alanlarına ilişkin eksikliklerin giderilmesi açısından önemlidir.

Bu çalışma verileri söz konusu okulda masal türündeki kitapların yetersiz olduğunu ortaya koymuştur. Aynı durum öğrencilerin evlerindeki kitaplar için de geçerlidir. Bu belirlemeler doğrultusunda Hassa ilçesinin imkânları ve öğrencilerin ihtiyaçları dikkate alınarak şu öneriler üzerinde çalışılabileceği düşünülmektedir:

1- Masalların, dinleme kazanımı alanına ilişkin önemli katkıları dikkate alınarak Hassa çevresinde yetişen ve bu çevrenin kültürel harmanına hâkim; ozan, şair ya da yaşlılar arasından bilge olarak bilinen kişilerin okula getirilerek anlatılarına başvurulabilir.

2- Öğrencilere; Hassa ve köylerinin oluşumuna, adlandırılışına ve kuruluş sürecini araştırmalarına ilişkin proje ve performans ödevleri verilebilir. Bu doğrultuda öncelikle meraklı ve istekli öğrenciler seçilip onların masal gibi yazınsal yapıtlar bağlamında elde ettiği bulguları sınıfta paylaşımları sağlanabilir.

3- Öğrencilerin sahip olduğu masal kitapları yetersiz olduğu için evlerde bulunan masal kitaplarının değişimli olarak okutulmasını sağlayacak bir program hazırlanabilir. Sınıf içinde başlatılan bu çalışma şubeler ve sınıflar arasında da yaygınlaştırılarak eldeki imkânlar daha kapsamlı kullanılabilir.

4- Öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamaktan birinci derecede veliler sorumludur. Bu bakımdan velilere, masal kitaplarının öğrenciye olan katkılarına ilişkin bilgilendirme yapılabilir. Veli toplantılarına bu konuya ilişkin madde eklenerek gerekli yönlendirmeler yapılabilir. Böylece veliler de bu sürece dâhil edilebilir.

Bunların yanı sıra, söz konusu sorunlara ilişkin yakın bölgedeki belediye ve kaymakamlık gibi makamlarla temasa geçilip konunun önemine dikkat çekilerek kitap edinimine ilişkin onların katkıları sağlanabilir. Bunların yanında, erişimin mümkün olabileceği üniversitelerde Türkçe Eğitimi Bölümü ve Edebiyat Bölümü gibi ilgili bölüm ve bu bölümlerdeki öğretim elemanlarıyla görüşülüp fikir alışverişinde bulunulması da meselenin bilimsel boyut taşıması bakımından uygun olacaktır.

KAYNAKÇA

Altun, K., & Çağlayan, A., (2018). “Dedemden Masallar” Dizisinde İnsan Hakları Ve Sorun Çözüm Yöntemleri. 3. *Uluslararası Çağdaş Eğitim Araştırmaları Kongresi* (Pp.49).

Baş, B. (2012), Türk Masallarının Söz Varlığı Üzerine Bir Değerlendirme. *Millî Folklor*, 2012, Yıl 24, Sayı 93

Baum, L. F. (2010). *Oz Büyücüsü*. Bahar Yayınevi, İstanbul.

- Boratav, P. N. *Zaman Zaman İçinde*. İstanbul: İmge Kitabevi, 2009.
- Çetinkaya, Z. (2007), Öğretmenlerin Masallara ve Bunların Türkçe Öğretiminde Kullanımına İlişkin Görüşleri Ölçeğinin Geliştirilmesi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 9, Sayı: 2, 2007*
- Çevirme, H.; Hatunoğlu, A. (2004), Kurnaz Köylü Masalında İletişim Çatışmaları, *Milli Folklor, 2004, Yıl 16, Sayı 62*
- Çıblak, N.,(2008) , Teknoloji Çağında Kültürel Miras Olan Masalların Korunması, *TÜBAR-XXIII-/2008-Bahar*
- Deveci, Ü. (2013), Masalın Masalında Yaşamın Gerçekliği. *İdil Dergisi, Cilt 2, Sayı 7 / Volume 2, Number 7*
- Fischer, S. R. (2013), *Dilin Tarihi*, (çev. Muhtesim GÜVENÇ) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür yayınları.
- Güleç, İ. (2002). *Masallar gerçekten masal mı? Us Düşün ve Ötesi*, 7 (Yaz 2002), s. 183–186.]
- Kanathı, F., (2013). Temel Söz Varlığı Bağlamında Türkçe ve Almancada En Sık Kullanılan Elli Eylemin Söz-Eylem Kuramı Çerçevesinde Dil-Yapısal ve Kültürel Açıdan Karşılaştırılması. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/8*
- Kıraç, E. (1997). Masallarda Rasyonalite Problemi. *Millî Folklor, C.5, Y. 9, S.36, Kış, s.45-48.*
- Korkmaz, E. (2009). Masal ve Tekerlemeler Üzerine Bir İnceleme “Zaman Zaman İçinde” *Milli Folklor Yıl: 14 Sayı: 55*
- Özdemir, O. (2012). Birinci Türk Dili Kurultayı Bildirilerinde Dil ve Egemenlik İlişkisi. *Turkish Studies, Ankara.*
- Soykan, Ö. N. (2006). *Wittgenstein – Yaşamı Felsefesi Yapıtları*. MVT Yayınları. İstanbul.
- Sümbüllü, Y. Z. (2004). Ahmet Kutsi Tecer’in "Koçyigit Köroğlu"Adlı Oyunu Üzerine Bir İnceleme. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 11(24).*
- Temizkan, M. (2003). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Yazılı Anlatımlarının Dil Gelişimi Bakımından İncelenmesi. *Türklük Bilimi Araştırmaları, s. 13, 2003, s. 219.*

Yılmaz, O. (2012). İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Dil Bilgisi Becerilerinin Sosyokültürel Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi: Erzincan örneği. *Turkish Studies*, 7(2), 1251- 126

İnternet Kaynakları

http://www.hicrethaber.com/artikel.php?artikel_id=2208 Rabia Aksoy 2102 (Erişim Tarihi: 03.01.2024)

http://www.vazgectimsenden.com/Pinokyo_Masali_1626_cocuk.htm (Erişim Tarihi: 04.01.2024)

www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf (Erişim Tarihi: 03.01.2024)

<http://www.dilimce.com> (Erişim Tarihi: 02.01.2024)

<http://www.idildergisi.com> (Erişim Tarihi: 05.01.2024)

<https://www.semazen.net/masallar-gercekten-masal-mi/> (Erişim Tarihi: 05.01.2024)